

Миодраг Д. Перић*

Институт за политичке студије, Београд

МАКЕДОНСКА ЕМИГРАЦИЈА У БАЛКАНСКИМ ЗЕМЉАМА У ВРЕМЕ ИСТОЧНЕ КРИЗЕ 1875-1881. ГОДИНЕ

Сажетак

Македонска емиграција у балканским земљама у време Источне кризе 1875-1881. године је била задојена национално-револуционарном идејом македонског народа да се ослободи турске власти у циљу побољшања свога положаја. Треба имати на уму да се активност македонске емиграције у суседним земљама, оријентисана у смеру еманципације и афирмације македонског народа, није могла одвијати у дисхармонији са експанзионистичким тежњама суседних буржоазија према Македонији.

Кључне речи: македонска емиграција, источна криза, балканске земље.

МАКЕДОНСКА ЕМИГРАЦИЈА У СРБИЈИ

У национално-ослободилачкој борби македонског народа за национално и социјално ослобођење, македонски народ је ступао у контакт преко македонских емиграната и печалбара са национално-револуционарним покретом српског народа против Отоманске империје.

До актуализовања македонског питања је дошло после српско-турског рата 1876-1877. године и руско-турског рата 1877-1878. године, када су велике европске и балканске државе своју активност усмериле ка задовољавању своје територијалне аспира-

---

* Виши научни сарадник у пензији.

ције према Македонији и осталој територији европске Турске. У веома компликованој ситуацији, када су главне европске државе имале водећу реч у решавању македонског питања, македонска емиграција у Србији се осетила одговорном за судбину македонског народа и у границама својих могућности активирала се у правцу побољшања његовог статуса.

И после руско-турског рата 1877-1878. године и Берлинског конгреса наставили су бројни Македонци са емигрирањем из економских и политичких побуда у Србију и друге суседне земље.

Македонска емиграција у суседним земљама је била задојена национално-револуционарном идејом македонског народа да се ослободи турске власти у циљу побољшања свога положаја. Треба имати на уму да се активност македонске емиграције у суседним земљама, оријентисана у смеру еманципације и афирмације македонског народа, није могла одвијати у дисхармонији са експанзионистичким тежњама суседних буржоазија према Македонији.

Посебно је била изражена активност македонске економске и политичке емиграције у Србији, те ће у овом раду бити осврта на активности македонске емиграције у Србији. Од посебног значаја је за активност македонске емиграције у Србији оснивање и деловање Одбора Старе Србије и Македоније. После неуспешног српско-турског рата 1876. године у Кнежевину Србију дошао је велики број емиграната и избеглица из Македоније и Старе Србије, било као добровољци у српској војсци или као избеглице које су се склониле у Србију да би се заштитиле од терора и башибозука у пограничним турским територијама. У животу ових избеглица или емиграната појавио се велики број проблема, које је требало решавати уз помоћ српске владе. Због тога је образован одбор од пет лица, тзв. Одбор Старосрбијанаца и Македонаца, на чијем челу је био дечански архимандрит Сава и још по два члана из Македоније и Старе Србије. Представници Македоније у овом одбору били су Коста Шуменковић и Депот Бацовић. Овај Одбор био је основан у току јуна 1877. године,¹⁾ с циљем да се македонским емигрантима у Србији помогне да реше основна питања егзистеције. Одбор

---

1) Климент, Цамбазовски, „Србија и националноослободилачки покрет македонског народа у доба Берлинског конгреса“, Зборник са научног скупа: *Србија у завршној фази велике источне кризе (1877-1878)*, Београд, Историјски институт, Просвета, 1980, књ. 2, стр. 160.

Старе Србије и Македоније је касније у време Берлинског конгреса оријентисао активност на стварање аутономне Македоније.

Активност македонске емиграције у Србији била је усмерена и на јавно истицање постојања македонског народа као посебног народа, који се разликује и од Срба и од Бугара. На пример, Деспот Бацовић је маја 1878. године у српским новинама у циљу истицања индивидуалитета македонског народа писао: „Ипак, у македонском говору постоји једна особина које нема ни код Срба ни код Бугара, а то је да овај словенски народ не говори ни као Срби ни као Бугари“.²⁾

За државно-правну идеју македонског народа је од значаја изјава коју је дао Димитар Робев, истакнути македонски трговац, родом из Охрида, посланик турског парламента у Цариграду за време посете Београду у дијалогу са Матијом Баном, маја 1878. године. „Пошто је био код г. Митрополита, оде по претходном споразумљењу код њега Бан, који кад се врати рече: да Робев налази за право да Стара Србија сва припада Србији, а да је он умерен Бугарин. Данас, он већ неће да је Бугарин, а још мање Грк, него смера о независној Македонији, јер му је вели казао Игњатијев, да Македонија не може припасти једном од три поглавита народа на Балканском полуострву. Димитрије Тодоровић 14. маја 1878. године у писму Јовану Ристићу, министру иностраних дела Кнежевније Србије изнео је: „Мени се чини да је ово неки капетан Миша па шпекулира за себе држећи можда да ће моћи постати каквим кнезом у Македонији.“³⁾ Несумњиво је да је изјава Димитра Робева била од значаја за аутономни покрет у Србији јер је представљала подршку македонској емиграцији у борби за аутономну Македонију.

Македонска емиграција у Србији је веома запажену активност испољила непосредно пре и за време Берлинског конгреса. Центар те активности македонске емиграције у Србији за стварање аутономне Македоније била је делатност Одбора Старе Србије и Македоније оријентисана на стварање аутономне Македоније, и дечански архимандрит Сава. Међутим, представник македонских емиграната у Србији, архимандрит дечански Сава, није на Берлинском конгресу учествовао у решавању судбине македонског народа, већ је био у улози посматрача Конгреса.

2) *Српске новине*, Београд, бр. 99 од 5. V 1878.

3) Архив Историјског института Србије, збирка Јована Ристића, инв. бр. 12/581, сиг. XII/5 од 14. маја 1878.

Треба напоменути да су српски владајући кругови водили смишљену политику да делатност македонске емиграције искористе за задовољење својих аспирација према Македонији. У вези с тим, није било потпуног јединства међу македонском емиграцијом у Србији по питању стварања аутономне Макеодније. Део просрпски оријентисане македонске емиграције у Србији под утицајем српске политике слао је у Берлин архимандриту дечанском Сави молбе и слично, у кома се тражило да се Сава ангажује код великих европских држава на Берлинском конгресу да њихова места у Македонији буду прикључена Србији.

Без обзира на политику владајућих кругова Србије да привуку македонске емигранте у Србији, маса македонских емиграната је била оријетнисана да води борбу за политичку аутономију Македоније. Македонска емиграција у Србији оријетнисана на стварање аутономне Македоније је сматрала да су политичко-историјске прилике биле повољне за формирање аутономне Македоније у оквиру Отоманске империје на челу са губернатором хришћанином. У складу са тим, једна група македонских емиграната у Србији, у којој је био и Коста Шуменковић, обратила се молбом представнику Одбора Старе Србије и Македоније на Берлинском конгресу, архимандриту дечанском Сави, да утиче на европске државе да се Македонији призна аутономни статус на челу са хришћанским гувернером. Такође, у овој молби је изражена посебност македонског етникума на Балканском полуострву. У прилог томе у писму је речено: „У овај час када се решава судбина народа на Балканском полуострву, слушамо како Грци раде против уједињења нашег са браћом нашом словенском и представљају Македонце, који су најстарији Словени на Балканском полуострву и живели дуго са Србијом у државној заједници, а под својим царем Самуилом самостални били – за Грке“⁴⁾

Српски владајући кругови су дозволили да македонска емиграција у Србији развије делатност за стварање аутономне Македоније у смеру неугрожавања интереса српске буржоазије на челу са владајућим српским круговима у Македонији.

Током времена, са присуством идеје о стварању аутономне Македоније у редовима српског народа у Србији јављају се објективне снаге, као што су српски социјалисти који нису били

---

4) Исто, од 12. јуна 1878.

за припајање Македоније Србији, већ су заступали мишљење о формирању самосталне македонске државе која би била укључена у оквиру југословенске или балканске федерације. Међутим, историјске прилике за реализацију визије српских социјалиста за стварање посебне македонске државе биле су повољне тек у НОР-у и социјалистичкој револуцији југословенских народа и народности од 1941. до 1945. године, када је и створена македонска држава у саставу југословенске федерације.

За време постојања Одбора Старе Србије и Македоније посебно се истакао у активности члан Одбора Деспот Бацовић. Македонски емигранти у Србији нису били искључиво оријентисани на стварање аутономне Македоније дипломатским путем, већ су сматрали да се до стварања аутономне Македоније може доћи успешном оружаном борбом македонског народа против турске власти и желели су да у њој учествују. На пример, за време Кресенског устанка, Деспот Бацовић је од српске владе тражио одобрење да се македонски емигранти у Србији прикључе македонском устанку 1878-1879. године. Устанак у Македонији изазвао је велики утисак, код људи Старе Србије који су се налазили у Врању, као и код свеснијих Срба који су остали у Турској. Ради тога више пута су долазили до њега и тражили упутства шта да раде, то јест да ли и они да се придруже устаницима. Будући да нема за то упутства, он саветује да мирују. Међутим, одговор из Београда је гласио да се није дозволило њихово учешће. „Устанак у Македонији нема изгледа на успех, будући да га не подржава ниједна држава. Ако би се придружили и Срби из ваше околине, последице би биле само узалудно проливање крви и уништавање њихових кућа, а за нас узнемирење на граници. Ради тога, одвратићемо од учешћа у устанку оне што су решили, као и све друге Србе што би могли да дођу у искушење, да му се придруже. Издајте налог писару Бацовићу да ради у истом духу“.⁵⁾

Став српске владе према македонским емигрантима у Србији није мењан ни у 1879. години. Обраћање писмом Деспота Бацовића у пролеће 1879. године српском Министарству спољних послова да одобри формирање македонских чета у Врању ради дизања устанка у непосредној близини српско-турске границе је било безуспешно.

---

5) Исто, сигн. 25/396 – XXV/13 од 7. XI 1878.

Македонска емиграција у Србији на челу са Деспотом Бацовићем је била спремна да узме учешће у Кресенском устанку у циљу ослобођења од турске власти и стварања македонске државе, а не за задовољење пробугарских интереса. У прилог опрезности македонске емиграције у Србији, да не буде искоришћена у Македонском устанку у Македонији за задовољење пробугарске политике може нам послужити писмо Деспота Бацовића митрополиту Натанаилу од 5. фебруара 1879. године: „Ја, пак, самац, а притом добровољац ево две године и више како сам био командир добровољачки и учествовао у 10-15 врло ужасних борби, ради чега сам награђен „златном сребрном медаљом“ и „Таковским крстом“, пак као такав, једва био дочекао да се још једанпут упустим са Турцима у крваву борбу. С тога Господине, ако тврдо знате, да ће се моћи поћи напред ка југу у Македонију, молим јавите ми да ја тамо са 1000-2000 добровољаца дођем и придружим се вашим четатам, и будем под вашом командом, па да ако бог да, пружим помоћ око Прилепа, Охрида, Битоља итд. Али пре свега, молим синовски да ми искрено кажете вашу намеру тј. мислите ли да идете у Македонију или Тракију, јер ако идете у Македонију, ја као Македонац могу доћи, иначе никако не долазим“.⁶⁾

СТАВОВИ МАКЕДОНСКЕ ЕМИГРАЦИЈЕ У ГРЧКОЈ

Великогрчка пропаганда је прва организована пропаганда на тлу Македоније. У време Источне кризе 1875-1881. године, експанзионистичка политика грчке буржоазије и владе према Македонији била је оријентисана ка задовољењу империјалистичких тежњи. Без обзира што је Цариградска патријаршија знатно изгубила позиције у Македонији након оснивања Бугарске егзархије 1870. године, она се у време Источне кризе 1875-1881. године јавља као оруђе за реализацију циљева грчке буржоазије и владајућих кругова према Македонији. Директни спроводници великогрчке пропаганде у Македонији били су, најпре и искључиво грчка Цариградска патријаршија, а касније и грчка друштва, конзулати и грчки учитељи.

6) *Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава*, том први, Факултет за филозовско-историски науки, Институт за национална историја, Филозовски факултет - Катедра за историја, Скопје, 1981, стр. 262-263.

Активност македонске емиграције у Грчкој је помагана од стране грчких владајућих кругова да се македонска емиграција искористи као потенцијал за ослобођење Македоније од турске власти и припреми терен за припајање Македоније Грчкој.

После избијања босанско-херцеговачког устанка сматрало се да су створени извесни услови за један општебалкански устанак и рат против Турске. У првим месецима 1876. године у Атини био је формиран један „војни комитет за ослобођење хришћана у Турком царству“, а један од његових руководилаца био је Леонид Вулгарис. После ослобођења из турског затвора у Цариграду са својим сународницима у Атини су формирали и „Словенскомакедонски комитет“ са циљем да се преко устанка или на други начин изборе за аутономију Македоније.⁷⁾ Поред Вулгариса, у Војном комитету водеће личности били су пуковници Коронес и Византиос. Тројица вођа у својим противтурским плановима планирали су и акције у сагласности са српским владајућим круговима, са којима је Вулгарис био повезан. Комитет, ради великогрчких претензија према Македонији, избегавао је да ради по директиви грчке владе и хтео без њеног знања да дигне устанак у Македонији, а потом да је принуди са војском да му се прикључи. Ипак, велики недостатак Комитета био је што није имао национално-политички програм после ослобођења. Вулгарис, пак, као оснивач „Словенскомакедонског комитета“ и главни вођа „Војног комитета“, успоставио је тесне везе са неким виђеним Македонцима у Македонији, са Димитром Робевим из Битоља, И.Г. Паунчевим и Јакимом Сапунчевим из Охрида, Јоаном А. Руком и Лазаром Руком (Јуруков). Они стварају „Словеномакедонски револуционарни комитет“ чији је циљ ослобођење Македоније путем општемакедонског устанка.⁸⁾

Акција грчке пропаганде за припајање Македоније Грчкој после Санстефанског мира манифестоване су у слању петиција, етнолошких карти, статистичких табела представницима европских сила у Цариграду, контактима утицајних Грка са представницима европских држава и слично.

Непосредно пред и у време Берлинског конгреса уследила је појачана грчка национална пропаганда, усмерена на доказивање да

7) Славко Димевски, „Привремена влада на Македонија“, *Разгледи*, Скопје, 1973, XV, 1-2, стр. 180.

8) Славко Димевски, „Привремена влада на Македонија“, *Разгледи*, Скопје, 1973, XV, 1-2, стр. 180.

ја Македонија грчка земља. Једно од средстава за постизање грчких територијалних аспирација према Македонији биле су петиције великим европским силама у којима су, између осталог, разлози за припајање Македоније Грчкој тражени у античком пореклу Македонаца и жељи Македонаца да живе у саставу грчке државе.

После одлуке Берлинског конгреса да Македонија остане под турском влашћу, грчка пропаганда се није одрекла великогрчких циљева према Македонији. Поред петиција, као средства за постизање великогрчких циљева, грчка пропаганда је после Берлинског конгреса тежила изналажењу нових форми ради задовољења циљева према Македонији. У циљу придобијања македонског становништва за грцизам, посебна пропагандна друштва – силогоси, и после Берлинског конгреса, отварају су бројне грчке школе у Македонији и убеђивали македонски народ да је његово порекло античко. Носиоци великогрчке пропаганде су тврдили да су преци македонског народа, Старомакедонци, етнички блиски са Грцима и да је то довољан разлог да Македонија уђе у састав Велике Грчке.

После Берлинског конгреса изванредан број Македонаца је излаз из незадовољства против турске власти нашао у емиграцији у Грчку. За време Кресенског, односно Македонског устанка 1878-1879. године дошло је до активирања Македонаца емиграната у Грчкој. Нарочито је за време Македонског устанка дошла до изражаја активност у оквиру хајдучких дружина у југозападној Македонији. Активност македонских чета није престајала ни после Кресенског устанка. На пример, после Македонског устанка 1878-1879. године, чета Костадина Буфског је била активна у југозападној Македонији, а на Олимпу је био бастион чете погрченог Македонца, Леонида Вулгариса.

Македонске чете у јужној и југозападној Македонији су предузимале акције с једном мотивацијом, да се створи македонска држава. Међутим, без обзира на све околности и утицаје, код македонских устаничких снага, не само у Грчкој, већ и Србији и Бугарској је било пристуно јединствено убеђење да на путу ослобођења Македоније и стварања македонске државе не постоји само непријатељ Отоманска империја, већ и суседне балканске државе. У априлу 1880. године, у месту Гремен (Острово) дошло је до сусрета између двојице војвода и била је разматрана ситуација у Македонији после Берлинског конгреса. Двојица војвода, Вулгарис и Буфски, закључила су да за остајање Македоније под турском влашћу

носе највећу кривицу пропаганде трију суседних држава (Грчке, Бугарске и Србије). Према њима, будућност Македоније лежи у стварању самосталне македонске државе. За постизање тога циља потребно би било да се отклоне антагонизми међу припадницима одређених верско-националних пропаганди, скренула би се пажња великих европских сила које су ради изнесених разлога оставиле Македонију под турском влашћу. Само преко уједињења свих народности које насељавају Македонију може да се поведе успешна борба против Отоманске империје. Двојица војвода одлучила су на бази донесене идејно-политичке платформе, да сазову представнике свих народности што насељавају Македонију (осим Турске), и они по демократском путу да одлучују за будућност Македоније.⁹⁾

За државно-правну мисао македонског народа идејно-политичка платформа чији су творци Леонид Вулгарис и Костадин Буфски је од великог значаја. Политичка платформа македонског четничко-устанничког покрета реално изражава непријатеље амбиција македонског народа да створи своју државу. У исто време, у платформи је изражен став да ће македонски народ у заједничкој борби са народностима Македоније против турске власти лакше створити македонску државу у којој ће бити уређени демократски односи између становништа Македоније.

Национална скупштина Македоније је од 21. маја до 2. јуна 1880. године у Гремену одржала заседање на коме је изложена идеолошко-политичка платформа чији су творци били Леонидас Вулгарис и Поп Костадин Буфски. У Националној скупштини Македоније је било 32 делегата, представника македонске, влашке, албанске и српске народности. Делегати Националне скупштин нису потицали само из јужне Македоније, већ и из осталих делова Македоније.

Национална скупштина Македоније је у донетој резолуцији упућеној великим европским државама изнела одређене захтеве:

„1. Најпре да стави до знања Високој Порти преко главног управитеља (валије) Македоније, да македонски народ тражи бржу примену члана 23. Берлинског уговора и доношења Органског устава са учешћем македонских представника;

---

9) Staatsarchiv Wien, Pol. archive XII Turkei. Картон 137. Извештај Но 26 Б. Цариград 26. III 1880.

2. Одлуке Националне скупштине да се доставе свим представницима великих сила у Македонији – потписницима Берлинског уговора, са молбом великим силама да се заузму код Високе Порте за примену чана 23. Берлинског уговора;

3. Уколико Висока Порта одбије примену члана 23. Берлинског уговора, Национална скупштина ће да позове македонски народ на оружје са паролом – „Македонија Македонцима, за успостављање древне Македоније“;

4. Национална скупштина одлучила је и изабрала из својих редова Привремену владу Македоније: „Единство“, у којој су заступљени представници народности што су насељавале Македонију“.¹⁰⁾

У Привременој влади Македоније – „Единству“ биле су репрезентоване све народности које су живеле у Македонији. Из пропратног писма Привремене владе Македоније послатог конзулима великих европских сила у Солуну позната су нам имена двојице Македонаца и једног Албанца и то председника Владе Васила Симона и чланова Владе Анастаса Димитровића и Але Ефендије. На основу потписа решења Националне скупштине Македоније видимо да је у Националној скупштини било највише Македонаца.

Када су конзули великих европских држава у Солуну примили у другој половини јула 1880. године Решење Националне скупштине са потписима 32 делегата на челу са председником скупштине Стефо Николовим, из села Бесвина, Костурско, и пропратно писмо Привремене владе Македоније дошло је до изненађења у Солуну не само конзула европских држава, већ и турске власти као и представника балканских држава. У атмосфери изненађења пред европске конзуле из радозналости појавило се више питања која су бацила сумњу о неодржавању Националне скупштине Македоније, те да су спољни фактори заинтересовани за судбину Македоније. У вези с тим, највећа сумња је падала на великогрчку пропаганду ради истицања древне Македоније у протоколном решењу. Познато је да је Грчка у то време у складу са својим претензијама на Македонију истицала порекло Македонаца од античке Македоније с тенденционим циљем да Македонце представи као Грке.¹¹⁾

10) Исто, Pol. archiv XXXVIII, Konzulat Salonich, Картон 235. Извештај Но 66 рез. Salonich 28. VII 1880.

11) Славко Димевски, „Еден век од одржавања на Национално собрание и формирање на Привремена влада на Македонија – Единство“, *Годишник на Институтот за социолошка и политичко-правна истраживања*, год. VII, бр. 1, Скопје, 1981, стр. 352.

Међутим, европска дипломатија није имала у виду чињеницу да је македонски народ у борби за државност, немајући државно-правну традицију био принуђен да своје порекло веже за славу Филипа II и Александра Македонског. У то време нико од европских дипломата није имао на уму чињеницу да су инсистирања Националне скупштине Македоније по питању примене члана 23. Берлинског уговора била израз самосталног напора македонског народа за националном еманципацијом. Из одлуке Народне скупштине Македоније можемо закључити да је македонски национално-револуционарни покрет у том историјском тренутку у тежњи за побољшањем стања македонског народа предвидео аутономни статус Македоније у саставу Турске царевине. У солуцију национално-револуционарног покрета македонског народа да оружјем успостави македонску државу истиче се парола: *древна Македонија*. Треба истаћи да у правно-историјској науци до данас постоје подељена или нејасна мишљења по питању смисла паролe: *древна Македонија*. Без обзира на разна мишљења сматрамо да је девиза *древна Македонија* израз романтичарског заноса македонског народа да се словенско порекло тражи у античкој Македонији. Истовремено, сматрамо да су веома мали изгледи да је девиза *древна Македонија* продукт великогрчке пропаганде која је порекло македонских Словена тражила у античкој Македонији у складу са својим територијалним аспирацијама према Македонији.

У државно-правној историји Македоније Протоколно решење Националне скупштине Македоније је документ од великог значаја, јер је први пут једна институција македонског карактера пред великим европским државама изразила тежње македонског народа за националном еманципацијом.

За државно-правну историју македонског народа је од значаја и Манифест Привремене владе Македоније упућен Македонцима који је објављен 23. марта 1881. године у Ћустендилу, на бугарској територији, и који су потписали председник Васил Чомо (Симон) и секретар Никола Трајков.

У самом почетку Манифест истиче популарност Македонаца у античко доба када су са фалангама постављене основе војној вештини и значај Аристотелове просвете за продуховљеност. Истакнуте су претензије непријатеља да заузму Македонију, да униште македонски народ са славном традицијом. У Манифесту Привремене владе Македоније је истакнута опасност за Македо-

нију од Аустро-Угарске.¹²⁾ У вези с тим, намеће се само по себи веома интересантно питање: Зашто се у поменутом документу Аустро-Угарска истиче као једини непријатељ Македоније у ситуацији када она није била једини непријатељ Македоније. Једна од хипотеза за навођење Аустро-Угарске као једине заинтересоване државе за Македонију је веома вероватна када је Привремена влада Македоније у Манифесту истакла Аустро-Угарску као јединог непријатеља под утицајем неког спољног фактора чије су се сфере интереса сударале са интересима Аустро-Угарске у Македонији.

Вредно је истаћи да Протоколно решење Националне скупштине Македоније заједно са пропратним писмом и после упознавања дипломатских кругова европских држава са њиховом садржином нису имали утицаја на ставове великих европских држава према македонском питању за време Источне кризе.

Без обзира што Протоколно решење Националне скупштине није имало утицаја на промену статуса македонског народа, истакнути захтеви Националне скупштине имају велики значај за државну мисао македонског народа, јер у захтевима је јавно истакнуто постојање македонског народа и његова тежња за применом реформи у Македонији на основу члана 23. Берлинског уговора, као и решеност да, уколико Висока Порта одбије примену овог члана, путем свенародног устанка створи политичку аутономију у Македонији.

МАКЕДОНСКА ЕМИГРАЦИЈА У БУГАРСКОЈ

После Берлинског конгреса и Македонског (Кресанског) устанка највећи део македонских економских и политичких емиграната нашао се у Бугарској. Талас емигрирања Македонаца у Бугарску и суседне земље започео је седамдесетих година 19. века и осетно је био запажен за време руско-турског рата 1877-1878. године и после Берлинског конгреса и Македонског (Кресанског) устанка. У време Кресанског устанка узели су учешћа македонски добровољци из руско-турског рата 1877-1878. године који су нашли уточиште у Бугарској. После угушивања устанка, македон-

---

12) „Манифест на Привремена влада на Македонија“, *Документи са борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава*, том први, Факултет за филозовско-историски науки, Институт за национална историја, Филозовски факултет - Катедра за историја, Скопје, 1981, стр. 267.

ски добровољци су се склонили у Бугарску не губећи наду за ослобођење Македоније.¹³⁾

Жеља македонских добровољаца за ослобођењем Македоније није била у складу са тежњом владајућих кругова Бугарске да прикључе Македонију Бугарској. У циљу остварења тог циља бугарски владајући кругови су водили перфидну политику да придобију македонске снаге у Бугарској за остварење великобугарских циљева према Македонији. Македонска интелигенција усмерена на стварању својих позиција потпала је под бугарски утицај. Уз помоћ пробугарски оријентисане македонске интелигенције бугарски владајући кругови су македонске добровољце – учеснике ратова са Турском желели да искористе као средство за припајање Македоније Бугарској. Да би остварили тај циљ, бугарски владајући кругови су желели да ангажују македонске добровољце у Бугарској за изазиваче нереда у Македонији да би се пред великим европским силама створило мишљење да су ти нeredи у Македонији израз воље становништа Македоније да се Македонија прикључи Бугарској. Прикључење Македоније Бугарској било је у раскораку са ставом већих европских држава да се не мења статус територија на Балкану који је утврђен на Берлинском конгресу (јуна-јула 1878. године). Без обзира на препреке за прикључење Македоније Бугарској, владајући кругови Кнежевине Бугарске под одређеним околностима су дозволили македонским емигрантима у Бугарској да развију активност за стварање аутономне Македоније као тактички међуциљ за прикључење Македоније Бугарској. Међутим, комбинације бугарске буржоазије и бугарских владајућих кругова нису уродиле плодом. Једна од препрека на путу бугарских владајућих кругова и буржоаије да припоје Македонију Бугарској била је македонска емиграција оријентисана на ослобођење Македоније и стварање македонске државе. Македонски добровољци у Бугарској су представљали главну снагу за организовање македонских емиграната у Бугарској у правцу националног и социјалног ослобођења македонског народа и стварања македонске државе. Македонска буржоазија истакла је постојано идејно-политичку платформу за национално и политичко ослобођење Македоније и стварање македонске државе. Истицање идејно-политичке платформе за стварање македонске државе искрено је било прихваће-

---

13) Славко Димевски, *За развојот на македонската национална мисла до создавањето на ТМОРО*, Култура, Скопје, 1980, стр. 164.

но од бивших македонских добровољаца. У таквим околностима у вези са решавањем македонског питања, у пролеће 1880. године се одвијала активност целокупне македонске емиграције у Бугарској.¹⁴⁾

У пролеће 1880. године на скупу 1800 бораца у Софији је одлучено да се настави са борбом против Турске царевине за ослобођење Македоније. На истом скупу је основана Македонска лига која се у почетку називала Бугарско-македонска лига. „Обзиром на место где се одржавао скуп, основана је била Бугарско-македонска лига, која је за лозинку изабрала речи „Слобода за Македонију или смрт“. Ова лига потом је променила име у Македонско-бугарску лигу, да би на крају остала само Македонска лига. Лига се изјаснила за политичко ослобођење Македоније и за стварање македонске државе. За реализацију тога циља приступила је организацији сопствене војне силе, сопствене војне стратегије за вођење македонског ослободилачког рата“.¹⁵⁾

„Лига је приступила формирању управног и законодавног тела – Привремене управе Македоније са јединственим политичким и војним руководством до коначног ослобођења Македоније. На челу Привремене управе Македоније стоји главни војвода, потом тројица старијих војвода и начелник главног штаба. Војска је била раздвојена на војне јединице са по 180 бораца на челу са војводама“.¹⁶⁾

ИЗВОРИ

- Архив Историјског института Србије, Збирка Јована Ристића, инв. бр. 12/581, сигн. XII/5 од 14. маја 1878.
- *Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава*, том први, Факултет за филозовско-историски науки, Институт за национална историја, Филозовски факултет - Катедра за историја, Скопје, 1981.
- „Манифест на Привремена влада на Македонија“, *Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава*, том први, Факултет за филозовско-историски науки, Инсти-

14) Исто, стр. 165

15) Staatsarchiv, Wien, Pol. archiv VII Turkei, Karton 136, Varia Turchische Communicate, Konstantinopol, 4, 1879.

16) Кирил патриарх български, Българската екзархия в Одринско и Македония след ослободителната војни 1877-1878, том XI, књ. друга, София 1970, стр. 450.

тут за национална историја, Филозовски факултет - Катедра за историја, Скопје, 1981.

- Staatsarchiv, Wien, Pol. archiv VII Turkei, Karton 136, Varia, Turchisce Communicate, Konstantinopol, 4, 1879.
- Staatsarchiv, Wien, Pol. archiv XII Turkei. Karton 137. Izveštaj Ho 26 B. Carigrad 26. III 1880.
- Staatsarchiv, Wien, Pol. archiv XXXVIII, Konzulat Salonich, Karton 235. Izveštaj Ho 66 rez. Salonich 28. VII 1880. Prilog: dokumenti na Privremena vlada na Makedonija

ЛИТЕРАТУРА

- Димевски, Славко, „Привремена влада на Македонија“, *Разгледи*, XV/1–2, Скопје, 1973.
- Димевски, Славко, „Еден век од одржавање на Национално собрание и формирање на Привремена влада на Македонија - Единство“, *Годишник на Институтот за социолошка и политичко – правна истражувања*, год. VII, бр. 1, Скопје, 1981.
- Димевски, Славко, *За развојот на македонската национална мисла од создавањето на ТМОРО*, Култура, Скопје, 1980.
- Цамбазовски, Климент, „Србија и националноослободилачки покрет македонског народа у доба Берлинског конгреса“, Зборник са научног скупа *Србија у завршној фази велике источне кризе (1877 – 1878)*, Београд, Историјски институт, Просвета, 1980.
- Кирил патриарх български, *Българската екзархия в Одринско и Македония след ослободителната војна 1877 – 1878*, том XI, књ. друга, Софија 1970.
- Поплазаров, Ристо, *Ослободителните во оружани борби на македонскиот народ 1850 – 1878*, Институт за национална историја, Скопје, 1980.
- *Српске новине*, Београд, бр. 99 од 5. V 1878.

Miodrag D. Peric

THE MACEDONIAN IMMIGRATION IN THE BALKAN STATES DURING THE EAST CRISIS OF 1875/1881

Resume

The Macedonian immigration in the Balkan states during the East crisis of 1875-1881 was inspired by the nationalistic-revolutionary idea of the Macedonian people that it should break free from the Turkish dominion for the

purpose of improving its position it should be remembered that the activity of the Macedonian immigration in the neighbouring countries oriented towards the emancipation and affirmation of the Macedonian people, could not take place in a discord with the expansionist aspirations of the neighbouring bourgeois.

Key words: Macedonian immigration, the East crisis, the Balkan states.